

ROLNICTWO ZAGRANICĄ

MARIAN BŁAŻEJCZYK
Instytut Nauk Prawnych PAN

SYSTEM OCHRONY GRUNTÓW ROLNYCH W BUŁGARSKIEJ REPUBLICIE LUDOWEJ *

I

Grunty, stanowiące w rolnictwie podstawowy i niezastąpiony środek produkcji, poddane są w szeregu krajach, zwłaszcza zaś w socjalistycznych, szczególnej ochronie. Jej przedmiotem jest ochrona gruntów w procesie ich rolniczej eksploatacji. Jest to więc ochrona stosunków społecznych związanych z wytwórczością gruntów, z ich walorem jako siły wytwórczej.

Rozwiązania zastosowane w tym zakresie w Bułgarii charakteryzuje szereg cech szczególnych. Tworzą one zwarty, logicznie powiązany a jednocześnie praktycznie realistyczny system ochrony, twórczo i wszechstronnie ingerującej w różne przejawy działalności społeczno-gospodarczej związanej z gruntami. Założeniem generalnym tej ingerencji ochronnej są interesy rolnictwa.

Ustanowienie takiego systemu ochronnego gruntów rolnych oraz przeznaczanie przez państwo na cele tej ochrony pokaźnych nakładów finansowych i rzeczowych podyktowane zostało społeczną koniecznością. Rolnictwo w gospodarstwie narodowym Bułgarii, w tym również w eksporcie, zajmuje poważną pozycję. W roku 1963 w rolnictwie zatrudnionych było 48% a w przemyśle tylko 24,5% ludności, przy czym w eksporcie produkty rolne i przemysłowe pochodzenia rolniczego stanowiły 63%¹. Pokażna także część przemysłu bułgarskiego bazuje na krajowych surowcach pochodzenia rolniczego (12). Tymczasem, wskutek górzystego ukształtowania, tylko 51% powierzchni kraju obejmują grunty rolne². Są to przy tym w przeważającej części grunty podlegające intensywnej erozji wodnej (3, 4, 6). W tych więc warunkach każdy hektar przydatnych rolniczo gruntów posiada w gospodarce tego kraju szczególne znaczenie.

Należy mieć także na uwadze zaniedbania w stanie jakościowym gruntów rolnych w okresie międzywojennym, zwłaszcza zaś w zapobieganiu erozji gleb, co wynikało z niskiej kultury rolnej oraz ekonomicznych trudności ówczesnej gospodarki bułgarskiej, które zaznaczyły się ze szczególną ostrością w rolnictwie (1, 2, 11). W nowych warunkach społeczno-gospodarczych oraz w związku z podjętym pro-

---

* Z założeniami teoretycznymi systemu ochrony i literaturą przedmiotu zapoznano się w Bułgarskiej Akademii Nauk w Sofii; nie publikowany materiał normatywny i konsultacje uzyskano w naczelnym organach administracji państwowej: Radzie Ministrów, Ministerstwie Rolnictwa oraz Komitecie Budownictwa i Architektury. Z praktyczną działalnością terenowych organów służby ochrony gruntów rolnych zapoznano się w okręgach Płowdiw i Pazardżik oraz w gminie Ponagjuriszce.

¹ Źródło: Statystyczny Godisznik na Narodna Republika Bułgaria 1964, s. 76, 100 i 103.

² Tamże, s. 6, 18 i 180.

gramem technicznej i społecznej rekonstrukcji rolnictwa zaniedbania te wymagały radykalnych rozwiązań.

Ochrona gruntów rolnych urzeczywistniana jest w Bułgarii w różnych płaszczyznach. W systemie tej ochrony rozróżnia się:

— ochronę ilościową gruntów, której celem jest zachowanie w stanie nieuszczerplonym zasobów rolniczego funduszu gruntowego oraz racjonalne wykorzystanie rolnicze tych gruntów;

— ochronę jakościową gruntów, której celem jest przeciwdziałanie erozji gleb oraz zapobieganie szkodliwym wpływom przemysłu na stan gruntów rolnych.

II

U podstaw ochrony ilościowej gruntów rolnych leży zasada niezmnijalności powierzchni zasobów rolniczego funduszu gruntowego, wyrażona w dyrektywie politycznej VIII Zjazdu BPK. Realizacja tej zasady sprowadza się do tego, że wszelkie ubytki gruntów rolnych, przeznaczonych w koniecznych przypadkach na potrzeby nierolnicze, muszą być rekompensowane przez rolnicze zagospodarowanie gruntów nierolniczych.

Wszystkie zasoby gruntów dzielą się w Bułgarii na 3 fundusze: rolniczy, leśny i urbanistyczny. Praktycznie więc rekompensata ta dokonuje się kosztem leśnego funduszu gruntowego. Zasada niezmnijalności powierzchni gruntów rolnych urzeczywistniana jest przy zastosowaniu zarówno instrumentów ekonomicznych, jak również administracyjnych. Celem pierwszych — jest ekonomiczne zainteresowanie podmiotów gospodarki rolnej rozszerzeniem areału gruntów rolnych, drugie — mają na celu zachowanie w stanie nieuszczerplonym gruntów znajdujących się już w rolniczym użytkowaniu.

W celu zachęcenia rolniczych spółdzielni produkcyjnych i gospodarstw indywidualnych do rozszerzania areału gruntów rolnych, ustanowiony został w 1955 r. przez Radę Ministrów system przywilejów w postaci ulg finansowych i pomocy kredytowej (20). Przywileje te zapewniono spółdzielniom i gospodarstwom indywidualnym przyjmującym w użytkowanie przekazywane im przez państwo grunty wyłączone z funduszu leśnego w celu rolniczego zagospodarowania. Użytkowaniu temu w odniesieniu do spółdzielni produkcyjnych nadano charakter użytkowania wieczystego, w odniesieniu zaś do gospodarstw indywidualnych — formę czasowego najmu na okres do 15 lat. Zarówno spółdzielniom, jak również gospodarstwom indywidualnym obniżono o 50% na okres dwóch lat wymiar dostaw obowiązkowych z przyjętych w użytkowanie gruntów. Po zniesieniu dostaw obowiązkowych spółdzielniom produkcyjnym zagwarantowano kredyt państwowy na zagospodarowanie nowych gruntów w wysokości 30—90 lewa na 1 dekar³. Koszty zagospodarowania nowych gruntów przez państwowe gospodarstwa rolne pokrywane są w całości z budżetu państwowego. Dzięki zastosowaniu tych bodźców ekonomicznych, zagospodarowano rolniczo pokaźny areał gruntów położonych w górzystych rejonach kraju, uprzednio pozostających w składzie leśnego funduszu gruntowego, choć nie były to grunty pod lasami.

Zachowaniu w stanie nieuszczerplonym zasobów rolniczego funduszu gruntowego służy ustanowiony przez państwo szczególny system administracyjno-prawny użytkowania tych gruntów i ich ochrony. Znalazło to zwłaszcza wyraz w systemie planowania zabudowy miast i osiedli (5,13,25,26), będącego odpowiednikiem naszego planowania przestrzennego, oraz w szeregu aktach prawnych wydanych przez Radę

³) 1 dekar odpowiada 0,1 hektara.

Ministrów ograniczających możliwości zmiany rolniczego przeznaczenia gruntów na cele nierolnicze (19,21,22,23,24,27).

Wszelkie decyzje w sprawach wyłączenia gruntu z produkcji rolnej zastrzeżone zostały do wyłącznej kompetencji Rady Ministrów. Zasada ta jest w praktyce bezwzględnie przestrzegana, niezależnie do wielkości wyłączanego gruntu i charakteru jego własności. Dotyczy ona zarówno wywłaszczania na rzecz państwa gruntów należących do rolniczych spółdzielni produkcyjnych oraz indywidualnych właścicieli, jak również przekazywania rolniczych gruntów państwowych na cele nierolnicze.

O ścisłym przestrzeganiu tej zasady świadczy lektura wydawanych w tych sprawach decyzji (rasporeżdane) przez Radę Ministrów. Dla przykładu przytoczymy ich kilka: nr 355 z dnia 9 stycznia 1964 r. wywłaszczająca dla potrzeb przedsiębiorstwa „Obogatielna fabrika” 949 dekarów gruntów należących do rolniczej spółdzielni „Godecz” we wsi Golesz oraz 770 m² gruntów stanowiących własność Obyw. S. S. Iw... w tejże wsi; nr 292 z dnia 18 września 1964 r. wywłaszczająca pod budowę zbiornika wodnego w Antonówanowci 2 dekary gruntów stanowiących własność Ob. Z. A. S... oraz przekazująca dla potrzeb przedsiębiorstwa „Sestrimo” w okręgu Pazardżik 8 dekarów i 635 m² gruntów pozostających w użytkowaniu Państwowego Gospodarstwa Rolnego „Sestrimo”; nr 346 z dnia 30 października 1964 r. wywłaszczająca dla Komitetu Chemii i Metalurgii 1080 dekarów gruntów należących do spółdzielni „Zlatica”.

Nieco inaczej przedstawia się natomiast sprawa wyłączności kompetencji Rady Ministrów w odniesieniu do gruntów rolnych włączanych w granice miast aktami planowania przestrzennego. Jedynie w odniesieniu do miast powyżej 40 tys. mieszkańców plany takie uchwała Rada Ministrów, decydując tym samym w sposób bezpośredni o wyłączeniu gruntów rolnych z produkcji rolnej. W odniesieniu natomiast do miast mniejszych, plany takie uchwała Komitet Budownictwa i Architektury, a dla osiedli wiejskich — okręgowe rady narodowe. W tych wszakże przypadkach na rozszerzenie granic miast i osiedli kosztem gruntów rolnych wymagana jest zgoda Ministra Rolnictwa. W przypadku odmówienia takiej zgody, organom uchwalającym plany przysługuje droga odwołania się do Rady Ministrów, która rozstrzyga sporną sprawę.

Szczególną formą zapobiegania uszczupleniu gruntów rolnych są ustanowione normatywy powierzchniowe pod zabudowę. Mają one charakter norm maksymalnych, bezwzględnie obowiązujących wszystkie ministerstwa i urzędy projektujące i realizujące zabudowę terenu, jak również organy administracji wydające tzw. decyzje budowlane (lokalizacyjne).

Normatywy zabudowy dotyczą wszelkiego rodzaju budownictwa: przemysłowego, transportowego, sportowego, rolniczego, leśniczego, wodno-melioracyjnego itp. Ich stosowanie na gruntach wchodzących w skład urbanistycznego funduszu gruntowego chroni grunty rolne w sposób pośredni, zapobiega mianowicie szybkiemu wyczerpaniu się zasobów tych gruntów pod zabudowę, których niedobór wymaga uzupełnienia (rozszerzenia granic miast i osiedli) kosztem innych funduszy gruntowych: rolniczego i leśnego. Stosowane natomiast na gruntach rolniczych, w odniesieniu do tzw. inwestycji wiejskich, chroni te grunty w sposób bezpośredni przed nieuzasadnionym wyłączeniem ich z produkcji rolnej.

Normatywy powierzchniowe dla wszelkich inwestycji rolnych ustanawiane są przez Komitet Budownictwa i Architektury. Na przestrzeni minionego dziesięciolecia były one wielokrotnie zmieniane (25), coraz bardziej zmniejszane. Wśród nich na uwagę zasługują normatywy dla tzw. dworów gospodarczych (budynki gospodarcze, mieszkalne, magazyny, podwórza itp.) państwowych gospodarstw rolnych

i rolniczych spółdzielni produkcyjnych oraz dla stacji traktorowo-maszynowych (MTS). Aktualnie kształtują się one następująco:

1. Dla dworów państwowych i spółdzielczych gospodarstw rolnych

Lp.	Położenie gospodarstwa	Powierzchnia gospodarstwa w dekarach	Normatyw w % powierzchni gospodarstwa
1	Gospodarstwa położone w terenie równinnym	do 20 000	0,6
		ponad 20 000	0,5
2	Gospodarstwa położone w terenie górskim	do 20 000	0,4
		ponad 20 000	0,3

2. Dla stacji traktorowo-maszynowych MTS

Lp.	Liczba traktorów fizycznych w MTS	Normatyw pow. w m ² na 1 fiz. traktor
1	do 60 fiz. traktorów	400
2	do 100 „	300
3	ponad 100 „	250

W obydwu przytoczonych wyżej przypadkach, normatywy powierzchniowe dotyczą działek gruntów równinnych (zarówno w terenie równinnym, jak również górskim) oraz łagodnych zboczy o kącie spadu do 2° po stronie południowej i południowo-wschodniej. Na zboczach o kącie spadu powyżej 2° i od strony północnej i północno-zachodniej normatywy te ulegają zwiększeniu do 100%.

Uzupełnieniem ochrony ilościowej gruntów rolnych jest ustanowiony szczególny ich reżym prawny (23) uwidaczniający się zwłaszcza w procedurze lokalizowania inwestycji na gruntach rolnych oraz w systemie ewidencji i kontroli. Lokalizację szczegółową inwestycji rolnych ustalają specjalne organy kolegialne zwane komisjami lokalizacyjnymi, w których składzie wymagany jest udział przedstawicieli Ministra Rolnictwa. Do ich zadań należy m. in. czuwanie, aby inwestycje rolne były lokalizowane na gruntach o niższych klasach glebowych.

W 1963 r. wprowadzono obowiązek rolniczej uprawy gruntów nadających się do produkcji rolnej, a znajdujących się w użytkowaniu przedsiębiorstw przemysłowych, o ile grunty takie ze względu na ich użytkowanie nie mogą być przekazane przedsiębiorstwom rolnym.

Kontrolę przestrzegania reżymu ochronnego gruntów rolnych sprawują wydziały ewidencji i ochrony gruntów prezydium okręgowych rad narodowych. W przypadkach stwierdzonych naruszeń reżymu ochronnego, sporządzają doniesienia kierowane w zależności od rodzaju sprawy do przewodniczącego prezydium właściwej okręgowej rady narodowej, bądź bezpośrednio do Ministerstwa Rolnictwa.

III

Ochrona jakościowa gruntów obejmuje w Bułgarii ochronę gleb przed erozją oraz przed zanieczyszczeniami przemysłowymi.

W zakresie zapobiegania erozji, przeciwdziałania jej skutkom oraz przywracania urodzajności glebom zniszczonym wskutek erozji, mamy w Bułgarii do czynienia z dwoma systemami obejmującymi całokształt przedsięwzięć agrobiologicznych, agrotechnicznych, ekonomicznych i administracyjno-prawnych.

Pierwszy, o charakterze powszechnym, ma zastosowanie na całym terytorium kraju (16,17). Drugi, o charakterze szczególnym, odnosi się do rejonu Dobrudży, w którym procesy erozyjne występują ze szczególną intensywnością (15).

Podstawowym problemem w zakresie jakościowej ochrony gruntów jest w Bułgarii walka z erozją głównie wodną, której podlega ponad 70% gruntów rolnych i znakomita większość gruntów leśnych. Erozja wietrzna, występująca w znacznie mniejszych rozmiarach w rejonie Dobrudży, została w zasadzie opanowana w wyniku realizacji planowych przedsięwzięć zapoczątkowanych w 1951 r. (15). Objęły one założenie sieci poloochronnych pasów leśnych o powierzchni 236 tys. dekarów, z czego 224 tys. dekarów na gruntach rolniczych spółdzielni produkcyjnych.

Już w pierwszych latach powojennych na walkę z erozją gleb przeznaczono w Bułgarii pokaźne środki finansowe i rzeczowe. Powszechny wszakże i planowy program walki z erozją wodną gleb zakreślony został w 1955 r. specjalną uchwałą Rady Ministrów (16), która ustanowiła kompleks planowych przedsięwzięć przeciwoerozyjnych natury agrobiologicznej i agrotechnicznej oraz system bodźców ekonomicznych stwarzających środki zachęty do udziału wszystkich użytkowników gruntów rolnych w zwalczaniu erozji gleb. W parze z tymi przedsięwzięciami ustanowiono powszechnie obowiązujący reżym ochronny gruntów podległych erozji, ingerujący władczo w sferę rolniczej eksploatacji tych gruntów.

Zobowiązując Ministerstwo Rolnictwa i prezydium rad narodowych wszystkich stopni do zorganizowania wszechstronnej i systematycznej walki z erozją wodną, uchwała Rady Ministrów zakreśliła jednocześnie szeroki program budowy różnorodnych urządzeń przeciwoerozyjnych w postaci tarasów na stokach, wałów ziemnych zatrzymujących spływ wód, kanałów, leśnych i trawiastych pasów ochronnych wzdłuż cieków wodnych, zalesień gruntów nieprzydatnych dla produkcji rolnej itp. (6, 18).

Nakłady finansowe na realizację tych przedsięwzięć włączone zostały do narodowych planów gospodarczych, planów resortu rolnictwa oraz planów państwowych gospodarstw rolnych i rolniczych spółdzielni produkcyjnych.

W ciągu 10-letniego okresu realizacji tego programu zbudowano tarasy ochronne na powierzchni ok. 3 milionów dekarów gruntów ornych, w tym 1 milion dekarów tarasów obsadzono winoroślą, oraz tarasy ochronne na gruntach pastwiskowych o powierzchni ok. 2 milionów dekarów.

W rejonie szczególnie zagrożonym erozją zorganizowane zostały cztery wyspecjalizowane w przeciwoerozyjnych robotach ziemnych państwowe przedsiębiorstwa urządzeniowo-geodezyjne. Przedsięwzięcia te pochłaniały corocznie kwotę ok. 5 milionów lewa i w całości były finansowane z budżetu państwa. Wszystko to jednak w niewielkim stopniu rozwiązało problem erozji gleb, dlatego też w bieżącym planie 5-letnim program walki z erozją uległ rozszerzeniu, przy czym poczynając od 1966 r. część kosztów budowy urządzeń przeciwoerozyjnych (w wys. 40—50%) ponoszą rolnicze spółdzielnie produkcyjne i państwowe gospodarstwa rolne.

Programowi technicznych przedsięwzięć przeciwoerozyjnych towarzyszą ustanowione przez państwo powszechnie obowiązujące zasady uprawy roli na gruntach podlegających erozji. Określają one zwłaszcza sposoby dokonywania orki i technikę innych zabiegów uprawnych, brózdowanie pól na zboczach, zatrzymywanie śniegu itp. oraz płodozmianów ochronnych (7). Są to więc typowe przepisy administracyjno-prawne reglamentujące rolniczą eksploatację gruntów zerodowanych, znane we wszystkich krajach posiadających unormowaną prawnie ochronę gruntów rolnych (9,14). Stosowanie tych przepisów zostało zróżnicowane w zależności od stopnia zerodowania gleb określonego trzema kategoriami erozji: silnej, średniej i słabej.

bej. Obowiązek przestrzegania ustanowionych zasad spoczywa zarówno na przedsiębiorstwach rolnych (państwowych i spółdzielczych) i indywidualnych gospodarstwach rolnych, jak również na stacjach maszynowo-traktorowych.

W celu materialnego zainteresowania zwalczaniem erozji gleb przez rolnicze spółdzielnie produkcyjne i gospodarstwa indywidualne, uchwała Rady Ministrów (16) ustanowiła system bodźców ekonomicznych w postaci zwolnień i ulg w dostawach obowiązkowych oraz finansowej i rzeczowej pomocy państwowej. Spółdzielniom i gospodarstwom indywidualnym, które na gruntach silnie zerodowanych przeprowadzą tarasowanie i umocnienie gruntu oraz założą trwałe plantacje (drzew owocowych, róż przemysłowych, winnice itp.), zagwarantowała uchwała całkowite zwolnienie od dostaw obowiązkowych z tych gruntów na okres 8 lat w odniesieniu do winnic i na 12 lat w odniesieniu do pozostałych plantacji oraz 50-procentową ulgę w dostawach obowiązkowych w następnych latach. W przypadku dokonania takichże przedsięwzięć przeciwerozyjnych na gruntach średnio zerodowanych, uchwała zwolniła z dostaw obowiązkowych zwierząt rzeźnych z tych gruntów. W odniesieniu do silnie i średnio zerodowanych łąk, uchwała zwolniła z dostaw obowiązkowych siana, jeśli dzięki zabiegom ochronnym łąki te utrzymywane są w dobrym stanie kultury rolnej.

Spółdzielniom produkcyjnym i gospodarstwom indywidualnym zapewniono ponadto bezpłatne zaopatrzenie w materiał sadzeniowy i nasiona dla zakładania trwałych plantacji oraz finansową pomoc na pokrycie kosztów materiałowych i robocizny budowy przeciwerozyjnych urządzeń ziemnych.

Jednocześnie uchwała ustanowiła zasady przekazywania zerodowanych gruntów państwowego funduszu ziemi w celu urządzania na nich trwałych plantacji drzew i krzewów owocowych: spółdzielniom w bezterminowe i bezpłatne użytkowanie, zaś gospodarstwom indywidualnym w bezpłatne użytkowanie na okres do 20 lat oraz w odpłatny najem na lata następne.

Omówione powyżej bodźce ekonomiczne straciły aktualnie na znaczeniu wobec powszechnego skolektywizowania rolnictwa oraz zniesienia dostaw obowiązkowych. W miejsce zwolnień i ulg w dostawach obowiązkowych wprowadzono dotacje finansowe wypłacane spółdzielniom produkcyjnym w wysokości od 10 do 30 lewa rocznie na każdy dekar zerodowanych gruntów położonych na zboczach o kącie spadu powyżej 12°, o ile na gruntach tych urządzone są winnice oraz przestrzegane są obowiązujące zasady zwalczania erozji gleb.

Ochronę gleb rolnych przed zanieczyszczeniem normuje specjalna ustawa (29) obejmująca jednocześnie ochronę wód i powietrza atmosferycznego. Zanieczyszczeniem gleby w rozumieniu ustawy jest takie pogorszenie jej składu fizykochemicznego, jakości i właściwości biologicznych, które czynią glebę niezdatną dla roślinnej produkcji rolnej bądź niebezpieczną dla zdrowia i życia ludzi i zwierząt.

Ochrona przed zanieczyszczeniem gleb przejawia się w ustanowieniu powszechnie obowiązujących, obwarowanych sankcjami prawnymi zakazów zanieczyszczania gleb ponad ustanowione maksymalne normy dopuszczalnych zanieczyszczeń oraz w postaci zakazów niektórych przedsięwzięć rolniczo-produkcyjnych na glebach uległych zanieczyszczeniu, jak również w nałożeniu szczególnych obowiązków w zakresie przedsięwzięcia określonych czynności w celu zapobieżenia takim zanieczyszczeniom.

Zakazy dotyczą wszystkich podmiotów gospodarczych i osób fizycznych. Towarzyszą im obowiązki zakładania i utrzymywania w stanie należytej sprawności urządzeń zabezpieczających glebę przed zanieczyszczeniem odpadkami i ściekami przemysłowymi. Ochrona ta ingeruje również w procesy produkcji rolnej. Tak np.

zakazane jest przeznaczanie przez okres co najmniej 2 lat pod uprawę warzyw i owoców jagodowych gruntów nawiezionych świeżymi niezmineralizowanymi fekaliami i osadami mułowo-dennymi, jak również gruntów nawadnianych zanieczyszczonymi kanałami. Naruszenie zakazów ochronnych powoduje odpowiedzialność karną.

IV

Ochrona gruntów rolnych znajduje określone urzeczywistnienie również w planowej reglamentacji struktury użytków rolnych (28) oraz w opracowywanych przez organy administracji rolnej planach urzędniowo-rolnych (8,10).

Struktura niektórych użytków rolnych jest w gospodarce rolnej Bułgarii ogólnie reglamentowana. Reglamentacją tą objęte są: winnice, sady owocowe, uprawy warzyw, arbuzów i ziemniaków. Dotyczy ona zarówno rozmiarów powierzchni gruntów, jakie mogą być przeznaczone pod te użytki, jak również lokalizowania ich na konkretnie wyznaczonych gruntach. Ma ona na celu zarówno przeciwdziałanie nadmiernemu rozszerzaniu powierzchni plantacji wieloletnich, zwłaszcza zaś winnic na słabszych gruntach i tylko na zboczach, upraw zbożowych w terenie również rozmieszczenie poszczególnych użytków rolnych, na właściwych gruntach, np.: winnic i drzew owocowych kosztem innych działów produkcji roślinnej, jak równinnych itp. Tak więc zakaz zakładania winnic na gruntach równinnych ma na celu nie tylko zabezpieczenie racjonalnego wykorzystania gruntów rolnych, ale jednocześnie lokalizację tych winnic na zboczach, gdzie spełniają one jednocześnie funkcje ochronne przed erozją.

Powierzchnie reglamentowanych użytków rolnych określają w sposób dyrektywny ogólnokrajowe plany perspektywicznego rozwoju gospodarki rolnej. Na podstawie tych planów okręgowe rady narodowe regulują strukturę podlegających reglamentacji użytków rolnych na swoim terenie. Lokalizację reglamentowanych użytków ustalają specjalne komisje złożone z przedstawicieli: wydziału rolnego okręgowej rady narodowej, Ministerstwa Przemysłu Spożywczego, prezydium właściwej miejscowo gminnej rady narodowej oraz przedstawiciela zainteresowanego gospodarstwa rolnego (spółdzielczego, państwowego).

Dyrektorów stacji maszynowo-traktorowych obowiązuje bezwzględny zakaz dokonywania prac polowych przygotowujących grunty pod winnice i sady, jeśli dane grunty nie zostały przeznaczone pod te użytki prawomocnym orzeczeniem komisji.

Plany urzędniowo rolne sporządzane z urzędu dla wszystkich spółdzielczych i państwowych gospodarstw rolnych przez wydziały geodezji i urzędów rolnych okręgowych rad narodowych zawierają specjalne działy planowanych przedsięwzięć w walce z erozją gleb. Tak np. plan urzędniowo-rolny Państwowego Gospodarstwa Rolnego „Fotinowo” w okręgu Pazardżik zawiera w zestawie nr 6 kilkanaście pozycji przedsięwzięć przeciwozyjnych, z zaznaczeniem ich rozmiarów, terminu realizacji, kosztów itp. Dyrektywny charakter tych planów zabezpiecza realizację zakreślonych nimi dla poszczególnych gospodarstw rolnych zadań w zakresie ochrony gruntów rolnych.

V

Zarówno planowy charakter całokształtu przedsięwzięć w zakresie ochrony gruntów rolnych, jak również rozmiary praktycznej ich realizacji, sytuują w tym względzie rolnictwo bułgarskie w czołówce krajów socjalistycznych. Te niewątpliwe osiągnięcia nie oznaczają wszakże całkowitego rozwiązania problemu ochrony

gruntów rolnych w tym kraju. Problem ten stanowi nadal jedno z podstawowych zadań w dalszym rozwoju rolnictwa bułgarskiego.

Jednym z przejawów tendencji dalszego wzmożenia ochrony gruntów rolnych są prowadzone prace przygotowawcze do generalnego unormowania tej ochrony w ustawowym akcie normatywnym.

LITERATURA I AKTY NORMATYWNE

1. Biołczew A.: Płaninska erozija i borba s neja. Sofia 1953.
2. Biołczew A.: Erozija i borbata s neja, Sofia 1959.
3. Cwetkow M., Rajkow I.: Protiwoerozionno zalesjawane i zatrewjawane, Sofia 1959.
4. Cziżanow K., Zdrawkow K.: Meroprijatija za borba s erozijata w obrabotwaemite zemi, Sofia 1956.
5. Jonczew W.: Płanirane i blagoustrojstwo na naselenite mesta, Sofia 1957.
6. Ludskanow K., Rajkow I.: Techniko-ukrepitelni syoryženija. Sofia 1959.
7. Majew N., Najdenow I., Łazarow W.: Agroukazanija za podobrjawane, ispołzuwane i griži za jestestwenite liwadi i pasiszcza. Sofia 1955.
8. Minczew M. P.: Zemeustrojstwo. Sofia 1957.
9. Muntjan W. Ł.: Prawowa ochorona gruntiw Ukrainskoj SSR. Kijów 1965.
10. Petrow W., Wuczkwow P., Stanew I.: Zemeustrojstwo na nedrenite TKZS. Sofia 1960.
11. Pierow A.: Bulgariens Agrarkrise und Agrarverschuldung. „Berichte über Landwirtschaft”, zeszyt 135. Berlin 1938.
12. Tosew N.: Selskostopanskata surowinna baza i razwitieto na prerabotwatełnata promiszlennost w Byłgarija. Sofia 1962.
13. Wasilew L.: Za njakoj teoreticzeski wyprosi na prawoto na kooperatiwno zemepołzuwane w NR Byłgarija, w pracy zbiorowej — „Wyprosi na narodnodemocraticzeskoto prawo na NR Byłgarija prez izteklite petnadeset godini”. (s. 55—111). Sofia 1959.
14. Żarikow J. G.: Ochrana poczw — objazannost' ziemlepolzowatielej. Moskwa 1965.
15. Uchwała nr 236 Rady Ministrów i KC BKP z dnia 8 marca 1951 r. — za razwitieto na selskoto stopanstwo, wodosnabdjawaneto i elektryfikacijata na Dobrudża. „Izwestija”, nr 31, 1951.
16. Uchwała Rady Ministrów z dnia 26 listopada 1955 r. — za organizirane na borbata s poczwienata erozija wirchu rabotnite zemi. „Izwestija”, nr 97, 1955.
17. Ustawa z dnia 1 listopada 1958 r. — za gorite. „Izwestija”, nr 89, 1958.
18. Instrukcja Ministerstwa Rolnictwa i Akademii Nauk Rolniczych z dnia 1 kwietnia 1960 r. — za izrabotwane na techniczeski projekti po zemeustrojawane i borba s poczwienata erozija wirchu zemite na TKZS, DZS i DPF (nie opublikowana).
19. Uchwała nr 212 Rady Ministrów z dnia 22 kwietnia 1954 r. — odnosno utoczniawane płoszcza na obrabotwaemata zemja (nie opublikowana).
20. Uchwała Rady Ministrów z dnia 3 maja 1955 r. — za priwilegii na TKZS i czasnite stopani pri uswojawaneto na nowi obrabotwaemi zemi ot gori i gorski płoszczi, iskluczeni ot gorskija fond, „Izwestija” nr 37, 1955.
21. Rozporządzenie nr 1352 Rady Ministrów z dnia 8 sierpnia 1960 r. odnosno izmenenija na njakoj normatiwni aktowe s ogled ograniczawane razchiszczeniето na obrabotwaemite zemi (nie opublikowana).

22. Rozporządzenie nr 509 Rady Ministrów z dnia 29 marca 1961 r. — otosno tnejnane na necelesobrazno stopaniswani zemi ot uczeżdzenija, predprijatija i obszczestweni organizaciji i namalowane stopanskite dworowe na njakoj TKZS i DZS (nie opublikowane).
23. Uchwała nr 48 Rady Ministrów z dnia 13 kwietnia 1963 r. — za dopyłnitełni merki za ograniczawane razchoda na obrabotwaemata zemja (nie opublikowana).
24. Rozporządzenie nr 70 Rady Ministrów z dnia 26 stycznia 1963 r. — za izdirwane na nowi rabotni zemi i najprawilnogo ispołzowane na słaboproduktiwnite zemi czisłaszczi se kym pozemlenija fond (nie opublikowane).
25. Ustawa z dnia 1 października 1949 r. — za płanowo izgroždane na naselenite mesta, „Dyrżawen Westnik” nr 227, 1949 (wielokrotnie nowelizowana) wraz z przepisami wykonawczymi wydanymi przez Radę Ministrów, Komitet Budownictwa i Architektury i Ministra Gospodarki Komunalnej: „Izwiestija” nr 14, 1951; nr 58, 1955; nr 33 i 85, 1957; nr 96, 1960; nr nr 7,20 i 82, 1962 oraz „Dyrżawen Westnik”. nr 23, 1964.
26. Uchwała nr 216 Rady Ministrów z dnia 8 listopada 1961 r. — za podobrjawane gradoustrojstwienoto płanirane na naselenite mesta i uweliczawane fonda na obrabotwaemata zemja (nie opublikowana).
27. Uchwała Rady Ministrów z dnia 26 sierpnia 1954 r. na zemieustrojawaneto. grupiraneto na zemite, odworjawaneto na TKZS, DZS, MTS i drugi obszczestweni stopanstwa. „Izwiestija”, nr 72, 1954 (nowelizowana w 1956 r.).
28. Uchwała nr 46 Rady Ministrów z dnia 18 marca 1958 r. — za perspektiwnoto razwite na trajnite nasażdenija i zalenczucite. „Izwiestija”, nr 26, 1958.
29. Ustawa z dnia 23 października 1963 r. — za opazwane od wyzducha, wodite i poczwata ot zamyrsjawane, „Dyrżawen Westnik” nr 84, 1963 wraz z uchwałą wykonawczą nr 45 Rady Ministrów z dnia 24 września 1964 r. „Dyrżawen Westnik”, nr 80, 1964.